

Ирхи сывлӓм

Калав

Пёр урамра икӗ хӗрача пурӓннӓ тет. Пӗри Машук ятлӓ, тепри – Липпа. Машук амӓшӗ питӗ вӗскӗн хӗрарӓм пулнӓ, Липӓн амӓшӗ ӗсчен сын пулнӓ.

Пӗрре урамра ачасам вылянӓ. Липпа пуринчен те савӓнӓслӓрах пулнӓ, темиҫе тӗрлӗ вӓйӓ пусласа янӓ, тӗслӗрен юрӓ юрланӓ. Саввӓхӓтрах ӗрарӓмсем пӗренесем ҫинче калаҫса ларнӓ.

— Сапах та.— терӗ ларсан-ларсан Машук амӓшӗ, — ман хӗр пекки пӗр ача та ҫук, Асли те ӓслӓ, чиперри те чипер!

Чӓнах та, Машук с кӓпшӗм питлӗ, пит ҫӓмартисенчен пӓрнепе тӗксенех юн пӗрӗхсе тухас пек. Ҫуланса тӓракан куҫ хупанкисем тачка, куҫсем пачах путса кӗнӗ.

Машук амӓшӗ каланӓ сӓмахсене Липпа лайӓх астуса юлн. Киле пырсан вӓл амӓшӗнчен ыйтнӓ:

— Анне, ӗпӗ чипер-и? — тенӗ.

— Ҫук, эсе пӗртте чипер мар, — тенӗ амӓшӗ.

— Чипер пулма пулать-и?

— Пулать...

— Епле?

— Ирсерен питне ирхи сывлӓмпа ҫусан.

Тепӗр кун Липпа ир ирех вӓрӓннӓ та амӓшӗнчен ыйтнӓ:

— Анне, паян сывлӓм ӓкнӗ-и?

— Мӗне кирлӗ вӓл сана?

— Ӓпӗ пит ҫӓӓвас тетӗп.

— Чипер пулас тесен сывлӓм ҫинчен нихӓҫан та сынран ан ыйт. Хӓвах тухса пӓх. Ҫынран ыйтса тухсан вӓл кӓренме пултарать, тенӗ амӓшӗ.

Тепӗр ирхине ирех Липпа шӓппӓн тӓнӓ та ерипен пахчана тухса кайнӓ. Пӓхать вӓл — пахчари ҫӓра ухлӗм ҫинче ирхи сывлӓм шерпеленсе ларать, ешӗл курӓк

каваккан куранать. Липпа ерипен пусса вайлә ухлём патне пырса тачё, сивё пек туйанчё, сусенсе илчё, сапах та йёкёр ываҗипе курака сатарчё. Ываҗ туллии сывләм пуханчё. Сав шывпа Липа питне сурё...

Бийахё вёссах кайрё, ирхи сывләм вай кертнён туйанчё, тепёр хут ыртас килмерё, пёчёк витре илчё те вёл шыв асма кайрё.

— Ай-ай, пёчёкскер, епле ир тәнә вёл! — тесе тёлёнеҗ шыв асма анна хёраямсем.

— Эпё ирхи сывләмпа пит сума тәнә, — тесшёнчё Липпа, анчах амашё никама та калама хушманнине ас илчё те: — Мана анне вэратса шыв асма ячё, — терё.

Суллэ пэрахра кемёл пек йалтартатса шыв юхать, валака укнё сёрте чал-пар саланса пёрхёнет. Тулли валак сине хёвел тухаҗ хёрлэ сан укерет, Липпа ирхи тёнчене тёлёнсе кайса пыхса тарать. Ытла та уса-мён ирхине!

Витрисене тултарса хавэрт кана килне сёклесе ситерчё те шыван ирхи юррине тепёр хут итлес тесе каллах шыв асма кайрё.

Вёл ситнё сёре хёвел тухрё, хёлхемёсем шыв юххи витёр сутатассё, вара шыв ярамёсем асамат кёперё пек выляса тарассё. Шыв хёрринче таракан йываҗсем синче кайаксем юрланә, Янкёр уса сывләшра витре сассисем илтённё; пёчёк хёр ача ирхи тёнче илемлинчен тёлёнсе кайса пыхса тәнә.

Сапла кашни ир Липпа хёвел тухиччен тама вёреннё. Ураҳ ача ирхи сывләм сусентермен — вайпа саванәҗ парса тәнә. Ирхи сывләмпа саванса усалать, чёкеҗ вёснине курать — хай те чёкеҗ пек сымал ёслесе сурет, шайпчак юрланине илтет — хай те шайпчак пек юрлама пуслать. Пахчара кёрен чечек сёске сурчё — Липпа сёске синче тумлам-тумламән ирхи сывләма пустарса питне сурё, хай те чечек пек кёрен пулчё.

Амашне ирхи ёссене пустарма пулашса пётерсен вёл вуланә, уроксене вёреннё. Ирхи ас-

тӑн уҫӑ, часах пурне астуса ӑнланса илет, ҫавӑнпа шула кайиччен ал ӗҫ тумалӑх та вӑхӑчӗ юлать.

Те ҫӑнах, те ирхи сывлӑмпа ҫавӑннипе, Липпа илемлӗрен илемленсе пынӑ, пӗтӗм ял ӑна чипер Липпа теме пусланӑ, палламан ҫынсем те курсан:

— Ай, чипер-ҫке ку хӗр ача! — тесе тӗлӗнсе юлнӑ.

Шурӗ сул хыҫҫӑн сул. Липпа тӗрлӗрен ӗҫ ӗҫлеме вӗренчӗ: апат-ҫимӗҫ пӗҫерме-и, тӗрӗ-нтӗр тума-и, е касма-ҫӗлеме, е ҫуса якатма — Липпӑна пери те ҫитеймен.

— Ах, ҫак чипер Липпӑн аллисем ылтӑн пуле, — тесе мухтанӑ ӑна.

Шкулта Липпа урока терӗс те уҫҫӑн каласа панӑ, вӑл тахҫан вӗреннисене те манман, паянхи ироксем пекех пӗлсе тӑнӑ.

Пыҫӑк прасниксенче пин-пин ҫын пухӑнакан вӑйӑра Липпа ташӑ-юрӑпа тӗлӗнтернӗ. Ҫамрӑксен пыҫӑк ушкӑнӗнче Липпа мерчен пек ҫуталса тӑнӑ, кирлӗ чухне ун чӗлхи те питӗ вичкӗн пулнӑ.

Липпӑпа Машукӑн шултан вӗренсе тухас кун ситет. Ирех тӑчӗ Липпа. Кенекисене пӑхрӗ, вуларӗ, вара пахчана тухрӗ.

— Эй, ирхи сывлам! Вӑй парсам мана! Эй, чечексем, илем парӑр мана!..

Ҫав вӑхӑтра хӗвел тухрӗ.

— Эй, сарӑ хӗвелӗм, ӗс-тӑн пар мана! — терӗ Липпа.

Кӗршӗ хӗрӗ Машук хӗвел тухнине нихӑҫан та курман, вӑл ҫав вӑхӑтра хуралса пӗтнӗ минтерӗ ӑшне питне чиксе харлаттарса сывӑрнӑ. Ун ир-ирех ӗҫлеме тӑрас чӑрмавӗ пулман: ӑна амӑшӗ ачашласа та мухтаса кӑна ӗстернӗ. Амӑшӗ сӑмахне итле-итле Машук хӑйне питӗ чипер те ӗсла тесе шултанӑ.

Ирхи сывлӑм типрӗ, шула каяс вӑхӑт ҫитрӗ. Липпа тап-таса тумланса шула тухса утрӗ. Машук амӑшӗ ӑна кӑнтӑкран курче те сывракан хӗрӗ патне чупса пычӗ:

— Тӓр, хӓрӓм, тӓр! Липпа шула кайрӓ!

Сиксе тӓчӓ Машук. Анасласа сӓварне карче, сӓсӓне усма пусларе. Сӓсӓ кӓсӓе пекех сӓхланса пӓтнӓ, савӓнна Машук тутине чалӓштарсах сӓсӓне тӓпӓлтарма пусларӓ. Аран-аран якаткаласа тумланчӓ те шула чупрӓ.

Экзаменра Липпа хӓй пӓлнипе пурне те тӓлӓнтерчӓ. Мӓн-пур пухӓннӓ сын ӓна малалла вӓренме канаш панӓ, ырлӓхпа телей суннӓ. Шулу пуслӓхӓ Липпӓна ылтан медаль пама йышӓнни синчен пӓлтернӓ.

Пӓр Машук сес экзамен парайман.

*Ухсай, М. Ирхи сывлӓм : [калав] / М. Ухсай
// Чӓваш литературин антологийӓ. – Шупашкар,
2015. – [Т. 4] : Ача-пӓча валли сӓырнӓ хайлавсем. –
С. 79-80.*